

העותרים:

1. תקי אל דין קייסי
2. סא"ח
3. ה"א
4. נ"ג
5. א"נ
6. עיר עמים
7. האגודה לזכויות האזרח בישראל
ע"י ב"כ טל חסין ואח'
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

- נ ג ד -

המשיבים:

1. שר התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים
2. הרשות הממשלתית למים ולביוב
ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים
רח' צלאח א-דין 29, ירושלים
טל: 02-6466590 ; פקס: 02-6467011
3. חברת הגיחון בע"מ
ע"י ב"כ עו"ד אביב ברנט ואח'
רח' דוד המלך 19, ירושלים
טל: 02-6234258 ; פקס: 02-6255493
Lawyers@ksslaw.co.il : דוא"ל
4. מקורות חברת המים הלאומית
ע"י ב"כ עו"ד דוד כחלון ואח'
רח' וייצמן 14 תל אביב 6423914
office@dklaw.co.il : דוא"ל
5. עיריית ירושלים
ע"י ב"כ אשר עמרם ואח'
כיכר ספרא 8, ירושלים 94142
טל: 02-6296449/7312 ; פקס: 02-9296460
6. תאגיד המים למחוז ירושלים
ע"י ב"כ עו"ד סאמי דקה ואח'
רח' הרב קוק 8, ת"ד 327, ירושלים 9100
טל: 02-6223277 ; פקס: 02-6223379
sami@sdakalaw.com : דוא"ל

תגובה מטעם העותרים

ובקשה דחופה למתן החלטה בבקשה לצו ביניים

בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד מיום 28.8.2024 ומיום 17.9.2024, מתכבדים העותרים להגיש את תגובתם להודעת העדכון מטעם המשיבים 1 ו-2 מיום 16.9.2024, ועמה בקשה דחופה למתן החלטה בבקשה לצו ביניים שנלוותה לעתירה. הצו מתבקש נוכח מצבם הקטסטרופלי של בתי הספר, של מוסדות הבריאות ובשל מצוקת התושבים. המחסור במים ניכר בעוצמה במוסדות הלימוד, בחלקי השכונה בהם עדיין עומדת אספקת המים על יומיים בשבוע לכל היותר, לאחר שהתלמידים והמורים שבו ללמוד וללמד בתחילת ספטמבר. הוא ניכר בחומרה גם בקופות החולים באזורים אלה, ומלווה גם את התושבים החיים בהם.

1. נפתח במובן מאליו: החובה לספק מים לכפר עקב, שכונה בשטחה המוניציפלי של ירושלים, מוטלת במלואה על מדינת ישראל. למרות זאת, ובמקום לבחון ולהציע פתרונות ריאליים לטווח הקצר ולטווח הבינוני-ארוך, כמצוות בית המשפט בהחלטתו מיום 28.8.2024, ממשיכים המשיבים לגלגל את האחריות אל המשיבה 6, ולהתנות כל פתרון בסדרת פעולות שעליה לבצע. זאת, חרף העובדה שכבר בתגובתו המקדמית הודיע תאגיד המים של רמאללה, כי איזור כפר עקב הוא חלק בלתי נפרד מכלל איזור הזיכיון שלו.

2. צו הביניים נדרש בשל הימשכות משבר המים בשכונה עצומת הממדים ובשל כך שכל פתרון מיידית, חיוני, לא מסתמן באופק. כך עולה מהודעת העדכון מטעם המשיבים 1 ו-2 (להלן: **המשיבים**), וכך התחוור אף בדיון בנושא משבר המים בשכונה שהתקיים ביום 17.9.2024 בוועדת המשנה לפיקוח על המים של ועדת הכלכלה של הכנסת, בנוכחות נציגי המשיבים 1-5. מאחר שהדיון בוועדת המשנה התקיים לאחר הגשת הודעת העדכון, מבקשים העותרים להתעכב על תכניו.

3. הדיון בוועדה התקיים שעות ספורות לאחר פגישה שערכו נציגי חברת הגיחון ומהנדסי תאגיד המים של רמאללה. מטרת הפגישה היתה לבחון אפשרות למתן תוספת מים מיידית של 4,800 קוב ליום לתאגיד רמאללה, אותם יספק הגיחון. על אף הצורך האקוטי באספקת מים מיידית לשכונה, אשר המשיבים אינם חולקים עליו, התחוור כי הדבר אינו ניתן לביצוע, למצער בחודשים הקרובים.

4. מנהל אגף מפעלי מים וביוב אצל המשיבה 1, מר איתי שגיא, עדכן בישיבת ועדת המשנה שהפגישה התקיימה בשטח, במטרה לתאם מיקום לחיבור תשתית הגיחון לתשתית של חברת המים הפלסטינית, לצורך קליטת המים. ואולם, בפגישה התגלה כי אין לכך כל היתכנות בשל חסם הנדסי הנעוץ בתשתיות המים של האחרונה, אשר אינו מאפשר לקלוט את תוספת המים; וכי נדרשת פגישה רחבה יותר, יחד עם חברת מקורות, המשיבה 4, למציאת חלופות הנדסיות. מנהל אגף מפעלי מים וביוב ברשות המים הוסיף, כי הפתרון לקליטת תוספת המים היומית דורש הנחת תשתיות נוספות, **שיכללו את חציית גדר ההפרדה** "על כל המורכבות שבכך, אבל זה לא בלתי אפשרי".

5. לשאלת יו"ר הוועדה, ח"כ זאב אלקין, כמה זמן הדבר ייקח, השיב מר שגיא כי ניסיון העבר מלמד כי יידרשו לכך "מספר חדשים, אם לא יותר" (ניתן לצפות בדיון באתר ועדת הכלכלה של הכנסת, פרוטוקול טרם התפרסם).

6. בעניין פתרונות מים לטווח הארוך, חזר מנכ"ל רשות המים בדיון בוועדה על הנתונים שהוצגו בהודעת העדכון מטעם המשיבים: חברת מקורות עובדת על פיתוח תשתית

שבמחצית 2025 יוכל לספק לתאגיד הפלסטיני תוספת מים, פיתוח אשר השלמתו צפויה בשנת 2026. פתרון זה תלוי בכך שעל "הרש"פ להיערך לקליטת תוספת המים". בהודעת העדכון נמסר עוד, כי בתום השולחן העגול שקיימו המשיבים בהתאם להחלטת בית המשפט, רשות המים וקמ"ט המים במנהל האזרחי "יבהירו פעם נוספת לגורמי הרש"פ את לוחות הזמנים לתוספת המים הצפויה בעקבות אותו פיתוח, ויבקשו את היערכותה לקליטת תוספת המים".

7. השולחן העגול התקיים ביום 5.9.2024. אם נערכה בזמן שחלף פנייה לרשות הפלסטינית, החיונית לתפיסת המשיבים לכל פתרון למשבר המים בכפר עקב, מידי או עתידי, ומה היתה תגובת הרשות לה, על כך לא דווח בעדכון מטעם המשיבים ובדיון בוועדת המשנה. אלא שעדכון כזה נדרש במיוחד נוכח הדברים שעלו בדיון בעתירה בבית המשפט ושוב בדיון בוועדת הכנסת, לפיהם לא ניתן לכפות על הרשות הפלסטינית תעדוף צרכנים שונה מזה הקיים היום, לפיו כפר עקב הוא צרכן ככל צרכני האזור.

8. דבר אחד ברור: גם אם ימצא פתרון הנדסי בר יישום ייעודי לשכונה, והמשיבים כולם כמו גם הרשות הפלסטינית יירתמו להוציאו אל הפועל (עניין שכאמור אין לגביו כל ודאות), להוצאתו לפועל יידרש זמן ממושך. התושבים, כפי שיפורט מיד, אינם יכולים להמתין.

9. בהתאם להחלטת בית המשפט מיום 28.8.2024, העותרים רשאים היו להגיב להודעת העדכון מטעם המשיבים בתוך 72 שעות מהגשתה. ואולם, לאחר הגשת הודעת העדכון ניתנה ביום 17.9.2024 החלטה נוספת, בה נקבע מועד שונה להגשת תגובת העותרים ועדכון מטעמם, עד יום 8.10.2024. העותרים בחנו את הדברים בדחיפות, ומצאו שאין להמתין עוד. מצבם המחריד של בתי הספר וקופות החולים באזורים בהם עומדת אספקת המים לכל היותר על יומיים בשבוע, ומצבם הקשה של התושבים באזור, מחייבים עדכון לאלתר.

10. נפתח באחרונים. מצב התושבים המתגוררים באזורים שבהם ניכרת מצוקת מים בכפר עקב, בעיקר בשכונת סמיראמיס וזרייר, נותר כפי שתואר בעתירה. הם עדיין ממשיכים להצטמצם בצריכת מים ולמעט בנקיונות וברחצה. אף שאספקת המים עלתה מעט מאז הוגשה העתירה, משעות ספורות עד יממה בשבוע ליממה וחצי עד שתיים בשבוע, אין בכך די על מנת למלא דרך קבע את המכלים המוצבים על הגגות, והתושבים נאלצים להמשיך ולקנות מים במחירים מופקעים מסוחרים פרטיים, גם אם פחות בתכיפות.

תצהירו של מר ----- מן האגודה לזכויות האזרח בישראל מצורף ומסומן א'.

11. מאחר שמצבם של התושבים, והשלכות המחסור במים על חייהם, שורטט בהרחבה בעתירה יתמקדו העותרים בעדכון זה במצב המים במוסדות הציבור – בבתי הספר ובקופות חולים. המחסור הניכר בהם במים, הפוגע באלפי תלמידים, ילדים רכים ובני נוער, ובאלפי מטופלים הנזקקים לשירותי קופות החולים, ובצוותי ההוראה והטיפול, מחזק ביתר שאת את הצורך הדחוף בפתרון חירום מידי, בגינו מתבקש צו הביניים.

12. כך העידה ביום 16.9.2024 מנהלת בית ספר עירוני לבנות, ----- :

"פתחנו את שנת הלימודים ביום שני, 2.9.2024. לא היו מים בברזים בכלל. בעבר ניסיתי לפנות בנושא לעירייה אבל אמרו לי שאני צריכה למצוא דרך לפתור זאת בעצמי, אז קניתי מים. יש לי הרבה מכלים על הגג, אבל זה מסכן את יציבות הבניין ולא בטיחותי.

המים שקניתי הספיקו לשלושה ימים בערך. ביום שישי זרמו פתאום מים בברזים, אז מלאנו את המכלים. הם התרוקנו מהר. זה בית ספר שלומדות בו ילדות ממש קטנות, הן כל הזמן רוצות ללכת לשירותים, צריכות לשטוף פנים וידיים. מים דרושים גם לניקיון הכתות, חדרי השירותים ובית הספר כולו. אבל מתחילת שנת הלימודים ועד היום המים מגיעים לבית הספר מקסימום יומיים בשבוע. אי אפשר להסתמך על מים קנויים מגורמים פרטיים, וגם אין לי כסף לכך. אני קונה מים מכיסי הפרטי. אף אחד לא מחזיר לי.

השלכות המחסור במים על התלמידות וסגל ההוראה קשות. לתלמידות אין מים בבתים. הן יוצאות ללימודים בלי לשטוף פנים, בלי לצחצח שיניים, בלי לסדר את השיער, בבגדים מלוכלכים. זה נורא. ואז הן מגיעות לבית הספר, מקום שאמור להיות בטוח, וגם כאן אין מים.

הכתות בבית הספר מסריחות. זה מבנה שכור, השירותים נמצאים באמצע המסדרון בין הכתות. בגלל שאי אפשר להדיח אסלות הריח הרע מהשירותים מחלחל אליהן. המורות לא יכולות ללמד והתלמידות לא יכולות ללמוד. המצב כאן על הפנים. כולן סובלות. המורות, התלמידות, הסגל כולו.

יש אצלנו תלמידות בכתות הגבוהות שכבר מקבלות מחזור, אני לא רוצה לחשוב אפילו מה עובר עליהן בלי מים. לפעמים אני נותנת להן ללכת הביתה. אני יודעת שגם שם אין מים, אבל זה המקסימום שאני יכולה לעשות.

הילדות מתביישות, המורות מתביישות, אני מתביישת. גם אצלי בבית אין מים. למדתי באוניברסיטה הכל על חינוך, אבל לא למדתי בשום מקום איך מתמודדים עם המצוקה הזאת."

העדות מובאת בתצהירה של ----- מהאגודה לזכויות האזרח בישראל. התצהיר מצורף ומסומן ב'.

13. -----, תושב כפר עקב, מנהל בית ספר לבנים, -----, אף הוא מספר על השלכות המחסור במים בבתי הספר. בשני בתי הספר לומדים יחד כ-3,300 תלמידים, בשבעה מבנים שונים, אשר על כל אחד מהגגות בהם מוצבים מכלי מים:

"מיעוט המים שמגיע לברזים והמים שאני קונה לא מספיקים לצרכים השוטפים של בית הספר, המורים והתלמידים. המצב בשני בתי הספר מאוד קשה. בימים שאין מים זורמים עושים שימוש במים מהמכלים, אבל רק לשתייה. אין מים לשטיפת פנים ולהתרעננות, לרחיצת ידיים, אין מים לניקיון ולהדחת אסלות. חדרי השירותים מסריחים תמיד. לתלמידים הגדולים הסברנו את המצב, הם מבינים ומנסים להתאפק, ולשתות פחות. מהילדים הקטנים אי אפשר לבקש כאלה דברים...

באחד מבתי הספר יש לנו טוש. בימים שיש מים זורמים, אנחנו משתמשים בו כדי לשטוף את הילדים הקטנים, שעוד עושים פיפי במיטה בלילה, ולא יכולים להתקלח כי אין להם מים בבית. גם כך הריח בבתי הספר ממש חריף, אי אפשר לתת לתלמידים ולמורים בכתות להיחנק לגמרי.

היעדר המים משפיע לא רק על האווירה בבית הספר, יש לו השלכות משמעותיות על הלימודים עצמם. לתלמידים הגדולים יש ימי לימודים ארוכים, אבל אחרי השעה החמישית כבר אין עם מי לדבר. חם להם, הם חוזרים מההפסקה לוחטים, רטובים מזיעה, אבל לא יכולים להתרענן. הם מאבדים לגמרי ריכוז. אי אפשר ללמד כך. אלה תלמידי הכתות הגבוהות, שחייבים ללמוד ברצינות כדי להצליח בבחינות.

גם למורים ולכל הצוות מאוד קשה. הם חושבים פעמיים לפני שהם שותים, כדי לא להיזקק לשירותים. הם מיואשים כבר, לא מצליחים ללמד ולא רוצים להיכנס לכתות, בעיקר בחלק השני של יום הלימודים.

פניתי לעירייה שוב ושוב. בשנה שעברה אמרו שזו אחריות הגיון ויזמו פגישות. שום דבר לא יצא מזה. השנה הם לא אומרים אפילו את זה. אני מדבר עם עוזר ראש העיר לענייני ערבים פעמיים-שלוש בשבוע, אבל אין לו כל פתרון בשבילי ובשביל שאר מוסדות החינוך בכפר עקב. העירייה אפילו לא משלמת על המים שאני קונה. היא בכלל לא הציעה. אבל גם אם היא הייתה מציעה לא יכולתי להציג קבלות. אנחנו קונים את המים מאנשים פרטיים. ההפקרות וההזנחה האלה חייבות להסתיים. אלפי תלמידים ומורים סובלים מאוד".

תצהירו של ----- מצורף ומסומן ג'.

14. האגודה לזכויות האזרח בישראל גבתה עדויות גם ממנהלי מרפאות קופת חולים בשכונה. כמו בבתי הספר, מרפאות הפועלות בשכונות בכפר עקב שאספקת המים בהן דלה ומצומצמת, ובהן שכונות סמיראמיס וזרייר, מתקשות לתפקד. כך העיד תושב הכפר המנהל שתי מרפאות, בהן רשומים 11,000 בני אדם:

"אנחנו סובלים ממחסור במים כבר חודשים, הם זורמים בברזים יום עד יומיים בשבוע בלבד. אני קונה מים פעמיים בשבוע, ממלא ארבעה מכלים כל פעם. זה מספיק לטיפולים, לחיטוי הכלים, אבל לא מעבר לזה. אפילו לא לשתיה. לפעמים אני קונה גם בקבוקי מים כדי שהלקוחות יוכלו לפחות לשתות.

מרפאה צריכה להיות מקום מצוחצח, היגייני. אני מעסיק שני עובדי ניקיון, אחד במשמרת בוקר והשני אחר הצהריים. כשאין מחסור במים אנחנו שוטפים את המרפאות חמש פעמים ביום. בשש בבוקר כבר מתבצעת שטיפה מלאה של כל המרפאה, ובשמונה ובעשר בבוקר עושים שטיפה נוספת. גם אחר הצהריים ובערב שוטפים. יש לנו נוהל שכל חצי שעה נכנסים לנקות את חדרי השירותים. אבל כשאין מים זורמים אי אפשר לנקות, לא את המבנה ולא את השירותים. הביוב מסריח, כל קופת החולים מסריחה. החולים מתלוננים. הם לא מבינים איך אנחנו, מרפאות קופת חולים, נמצאות במצב הזה. אין לי תשובה בשבילם.

אני מסביר להם שהמצב במרפאות הוא כמו המצב בבתיים שלהם" (ראו נספח ב).

15. צו הביניים שהתבקש בעתירה היה להורות למשיבה 2, הרשות הממשלתית למים ולביוב, להכריז על משבר המים בכפר עקב כאירוע פגיעה במים כהגדרתו בסעיף 18א לחוק המים, התשי"ט-1959 (להלן: **חוק המים**). הכרזה כזו, מחייבת את המשיבים לנקוט בסדרת פעולות המתחייבות מסעיף זה ומהוראת פרקים ג' ו-ד' לכללי המים (אירוע פגיעה במים), התשפ"ג-2023 (להלן: **כללי פגיעה במים**), לרבות אספקת מים בכלל ומי שתייה בפרט באמצעים חליפיים.

16. העותרים ערים כמובן להערות בית המשפט הנכבד במהלך הדיון, לפיהן לא לסיטואציה כזו כיוונה מועצת רשות המים שעה שהתקינה את כללי פגיעה במים, אלא למשבר מים שנגרם מאירועים חיצוניים דרמטיים כמו מתקפת סייבר או רעידת אדמה. אולם כללים אלה מכוונים לתוצאות – מחסור אקוטי במים, ולחובת המדינה לספק, ומתווים את האופנים בהם הדבר יתבצע. הם מפרטים כלים להתמודדות עם המחסור, אשר ניתן להפעילם גם כאן.

17. אין חולק כי בכפר עקב קיים מחסור קשה במי שתייה ובמים בכלל, יהיה הגורם לו אשר יהיה. שעה שאלפי תלמידים, מורות ומורים נאלצים לשהות שעות ארוכות ביום בכתות ובמוסדות חינוך מצחינים, ללא יכולת להדיח אסלות ולרחוץ ידיים, ונדרשים לצמצם את כמות השתייה ולהתאפק מלהשתמש בשירותים; מקום בו ילדים מגיעים לכתות גן לאחר שהרטיבו בלילה בלי יכולת להתקלח, ונתקלו במוסד חינוך שאף בו אין מים; כשילדות אינן יכולות לצחצח שיניים בבוקר ונערות צעירות במחזור אינן יכולות להישטף; כשחולים קשים אינם יכולים להתרחץ ונאלצים לאגור מי מזגנים (ר' סעיף 35 לעתירה); במקום בו אלפי מטופלי קופות החולים נאלצים לקבל טיפול במרפאות מלוכלכות ומסריחות, לעתים ללא מי שתייה; וכשתושבים נאלצים לקנות מים במחירים בלתי מפקחים, הגבוהים פי 10 ויותר ממחיר המים האחיד בישראל (ר' סעיפים 39-44 לעתירה), נדרשים צעדים דרמטיים, כאלה המתחייבים מההכרזה על אירוע פגיעה במים.

18. העותרים מודעים אף לדברי המדינה בפתח הדיון, לפיהם למרות קביעת רשות המים כי יש הצדקה להצבת תחנות חלוקת מים לתושבים (סעיף 4 לתגובת המשיבים מיום 21.8.2024), "אין לזה היתכנות ביטחונית בסיטואציה הנוכחית". אולם ככל שכך הדבר, עליה לאמץ פתרונות יצירתיים על מנת לפתור את משבר המים שנמשך כבר ארבעה חודשים בשכונה הירושלמית. למשל, באמצעות **מינוי תאגיד מים ערבי לספק מים בחירום**, תפקיד המוגדר בכללי פגיעה במים; או **באמצעות שימוש בקבלנים**, כפי שפועלת העירייה אשר אוספת ומפנה מדי יום הררי זבל שמייצרים רבבות תושבים, ושעה שהגיחון נכנס לכפר, לעתים תכופות מאוד, לבצע בו עבודות תחזוקה.

19. תיעוד עבודות העירייה בשכונה, לאיסוף ופינוי זבל ולהדברה, ושל עבודות הגיחון בכפר עקב מעלה, כי אלה מתבצעים ללא ליווי של גדודים חמושים (התמונות צולמו בקיץ זה).

[התמונות הוסרו]

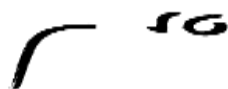
20. אף בלי להיזדקק להכרזה על אירוע פגיעה במים, חוקי המים מתווים את הסטנדרט החוקי לטיפול בהפסקות מים ומספקים פתרונות למחסור במים במוסדות ציבור. סעיף 102 לכללי תאגידי תאגידי מים וביוב (אמות מידה לשירות), התשע"א-2011 (להלן: **כללי השירות**) קובע, כי כאשר יש לבצע הפסקת מים העולה על ארבע שעות ברציפות, באזורים שבהם מצויים מוסדות חינוך ומוסדות רפואיים, על התאגיד לספק להם נגישות למי שתייה ולפעול לפתרונות סניטציה. אף שהגיחון, תאגיד המים של ירושלים, אינו פועל בשכונה, כמו גם כל ספק מים מורשה אחר, זה הסטנדרט שנקבע ליישובים בישראל, ושיש להכיל גם כאן: נגישות למים ופתרונות סניטציה, למצער בבתי הספר ובמרפאות. עדויות מנהלי מוסדות החינוך ומנהלי המרפאות שהובאו מעלה, מלמדות על הצורך הדחוף בכך.

21. האנומליה הנובעת מהסדר היסטורי לפיו המים המגיעים לשכונה בתוך ירושלים נקנים מחברת מקורות אך מסופקים על ידי חברת המים של רמאללה, אשר אינה ספק מים מורשה בישראל, ואשר חוק המים וכללי המים שנועדו לממש את הזכות למים ולהסדירה אינם חלים עליה, אינה פוטרת את המשיבים מחובתם החוקית לדאוג לאספקת מים שוטפת, באיכות ראויה, לכלל תושביה ואזרחיה, ולספק פתרונות מידיים למחסור החמור במים, ופתרונות סניטציה לתושבים, אף אם איתרע מזלם להתגורר מעבר לחומה.

22. העותרים מודעים למורכבות הדברים, כמו גם להעדרו של מטה אשר ניתן להכות בו ולהוציא מים מן הסלע. אולם משבר המים בכפר עקב נמשך כבר ארבעה חודשים, בעיצומו של הקיץ הלוהט ביותר שידעה ישראל וידע העולם מאז החלו המדידות. העתירה, כמו גם תגובה זו, משרטטות את השלכותיו הקשות על התושבים כולם, קטנים וגדולים – בבתי הספר, במרפאות, בבתי. אף שהמשיבים מודעים למצב לפחות שלושה חודשים, ולמרות המצוקה העזה, טיפת מים אחת נוספת לא חצתה את החומה מאז תחילת המשבר, גם לא בעקבות הליך זה. המדינה היא זו שבחרה להקים את חומת ההפרדה מאחוריה נותרו, שלא בטובתם, כמאה אלף אזרחים ותושבי קבע ישראלים. היא אינה רשאית להמשיך להפקירם, תוך פגיעה אנושה ומתמשכת בזכותם למים, לבריאות לשוויון ולכבוד. חוק המים, כללי פגיעה במים וכללי השירות מפרטים את הכלים בהם על המשיבים לנקוט. כפי שקבע מנהל אגף מפעלי מים וביוב ברשות המים: חציית הגדר מורכבת, אך אינה בלתי אפשרית.

בשל כל אלה, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו ביניים כמבוקש בעתירה.

22.9.2024

טל חסין, עו"ד

ב"כ העותרים